

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

"ואספת את תבואתה... מה נאכל בשנה השביעית" (ויקרא כ"ה, ג', כ')

(תכלית מצוות השמיטה, והאם זו שאלה ראויה)

חלוקת פרשת שמיטה לנושאים

א' - ז' - דיני שמיטה. ח' - י"ג - דיני יובל. י"ד - י"ח - אונאת ממון ואונאת דברים.
י"ט - כ"ב - המשך ענייני שמיטה - השאלה : "מה נאכל בשנה השביעית", וההבטחה : "ועשת את התבואה לשלש השנים".

שאלה מרכזית

מתוך עיון בחלוקה לנושאים, מתעוררת השאלה - מדוע ענייני השמיטה לא מובאים ביחד, אלא בתחילה מובאים דיני שמיטה, עוברים לדיני יובל, ממשיכים עם דיני אונאה, ורק לאחר מכן חוזרים לענייני שמיטה, בהם השאלה וההבטחה.

כמו כן, יש לדון בעניין זה, האם שאלה זו - 'מה נאכל בשנה השביעית' היא שאלה הראויה להישאל ע"י האדם המאמין.

בשנת השמיטה לא צריכה להיות בעיה של - מה נאכל

אם נעניין בהסברים השונים שנותנים המפרשים למצוות השמיטה, לא נמצא שבכדי לקיים את תכלית מצוות שמיטה צריכה להיות בשנה זו בעיה של מחסור במזון. והתורה מדגישה זאת בפסוקים ו' - ז' : **"והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך. ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל".** משמע, שישנו רק איסור עבודה בשדה והפקרת התבואה, אך מבחינת האוכל, התורה מדגישה גם בתחילת פסוק ו' ששבת הארץ תהיה לאכלה לכולם כולל הבהמות והחיות, וגם בסוף פסוק ז' מדגישה שוב התורה שתהיה כל תבואתה לאכול. ומשמע בפסוק, שלמרות שלא יעבדו בשדה, הרי שתהיה להם תבואה לאכול.

ואפילו בשנת היובל, שאז ישנן שנתיים רצופות של השבתת השדה נאמר בפסוק י"ב : **"מן השדה תאכלו את תבואתה"**, ומשמע, שאף בשנת היובל יהיה להם תבואה לאכול מן השדה.

תכלית המצווה - להאמין שהצלחת גידול התבואה הוא מעשה ה' בלבד

בפרשנים נמצא הסברים שונים למצוות השמיטה. **ונראה עוד לומר**, שבמשך שש שנים רצופות האדם מעבד את אדמתו, כמו שנאמר בפסוק ג' : **"שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את תבואתה"**, והאדם יכול לבוא להרגשה מוטעית שעבודתו בשדה גורמת להצלחת היבול. ולכן, יש צורך במצוות השמיטה שאז נאסרת העבודה בשדה, והאדם צריך להפקיר את שדהו, בכדי להפנים בו קודם כל את האמונה שהאדמה אינה שלו, ויש בעל הבית על העולם. והדבר הנוסף שהוא צריך להפנים, שגם אם עובד באדמה כשכיר, אך כל הצלחת השדה לא תלויה כלל במעשיו, אלא תלויה בצורה ניסית אך ורק בהקב"ה. וכמו שמובא במפרשים במספר מקומות, כגון לענין פרנסה ושידוכים, שפעולת האדם היא רק בכדי להסתיר את הנס של ה', שההצלחה רק תיראה כאילו היא טבעית.

"ואספת את תבואתה... תהיה כל תבואתה לאכל... תאכלו את תבואתה" - ואולי, ניתן גם לדייק מזה שבשלושה פסוקים : ג', ז' וי"ב מופיע הכינוי **"תבואתה"** ולא **"תבואתך"**, להדגיש שתבואת השדה היא לא התבואה שלך, בין שאתה עובד בשדה כמו בפסוק ג' ובין שאינך עובד בשדה כמו בפסוקים ז' וי"ב.

"ולבהמתך ולחיה אשר בארצך, תהיה כל תבואתה לאכל" - ואולי, גם צריך להשוות את האדם לבהמה ולחיה לגבי אפשרויות האכילה, כי כל העדפה של האדם תגרום לאדם לחשוב כי הוא עדיף, היות והוא פעל למען התבואה, אך בזה שכולם שווים מכאן מוכח שהתבואה של ה' והוא נותנה בשווה לכל בריותיו.

"כי תבאו אל הארץ... ושבתה הארץ... שש שנים תזרע... ובשנה השביעית שבת לה"

ולפי זה נסביר, גם את סדר הפסוקים בתחילת הפרשה. פסוק ב' מתחיל : **"כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם, ושבתה הארץ שבת לה"**, ורק בפסוק ג' נאמר : **"שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך, ואספת את תבואתה"**, ושוב בפסוק ד' : **"ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה"**. ולכאורה הפסקה בפסוק ב' - **"ושבתה הארץ שבת לה"** מיותרת כי זה מופיע גם בהמשך בפסוק ד', ולכאורה היה עדיף לכתוב : **"כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם, שש שנים תזרע שדך וכר"**.

ונראה לומר, שאם התורה היתה מתחילה בפסוק - **"שש שנים תזרע שדך"**, הייתי חושב שיש ענין חשוב שהאדם יעבוד את האדמה, ולא היא. ולכן פסוק ב' בא להדגיש שעיקר הענין הוא - **"ושבתה הארץ שבת לה"**, ולכן גם לאחר שהפסוק אומר - **"שש שנים תזרע שדך"**, חוזר ואומר - **"ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה"**, לומר שזה הרעיון העיקרי, ואילו ההוראה לעבוד את האדמה, נמצאת בין שתי הקביעות של שבת לה', כי האינה עיקר אלא רק להסתיר את הנס.

ואולי, הפסוק בא לרמז שמיד עם בואם אל הארץ, היו צריכים כבר בשנה הראשונה להשבית את הארץ בכדי להפנים שהארץ היא של ה'. **ויתכן**, שבכל זאת, יש לעבוד שש שנים ורק לאחר מכן להשבית את הארץ, כי אם יתחילו מיד בהשבתת הארץ ויראו שיש מה לאכול, הדבר יראה להם טבעי, ולכן נדרשו לעבוד במשך שנים בכדי שתהיה להם התחושה שהם האחראים ליבול, ורק אז להשבית את הארץ, ולראות שיש להם מה לאכול גם אם אינם עובדים את האדמה.

חייב שלא יהיה בשנת שמיטה מחסור של מזון - ולפי רעיון זה, צריך לומר, שלמרות שהאדם לא עובד בשדה, חייב שלא יהיה מחסור במזון. כי אם בשנת השמיטה לא יהיה מה לאכול, תתחזק אצל האדם המחשבה שעבודתו בשדה היא זו שמצליחה לו את היבול, ועובדה שכאשר אינו עובד בשדה אין תבואה. ולהיפך, כיוון שה' רוצה להראות, שרק הוא פועל שיהיה שפע של מזון, צריך שיהיה מצב שהם לא יעבדו, ובכל זאת לא יחסרו כל טוב.

חייב שלא יהיה שפע של מזון ובכל זאת לא יחסר - ישנו תנאי נוסף להגיע לאמונה זו בה', והוא - שהאדמה לא תוציא שפע של תבואה, ולמרות זאת לא יחסר מזון. כי אם האדמה תוציא בצורה נסית שפע של תבואה, למרות שאינו עובד בשדה, הוא עלול לטעות ולחשוב שאולי זו טבעה של האדמה. לכן צריך להיות מצב שהאדמה אינה מוציאה שפע של תבואה ובכל זאת לא יחסר מזון, וזאת בשני אופנים: או שהתבואה המועטת שגדלה באדמה תתרבה בצורה ניסית, עד שתהיה ממנה כמות גדולה, או שהמזון יתברך במעיו ויאכל קצת וישבע הרבה, וכמו שעל הפסוק: "ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע", אומר 'רש"י': "אף בתוך המעים תהא בו ברכה".

"והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" - בפסוק ו' מופיע פסוק קשה זה, שהרי לא מובן מה שאומר, **ש'שבת הארץ'** תהיה להם לאכלה, ולכאורה זה דבר שאין לו מובן, והיה צריך לומר - **"והיה תבואת שבת הארץ לכם לאכלה"**. ולכן מביא 'רש"י' **מ'תורת כהנים'** שדורשים - **"מן השבות אתה אוכל ואי אתה אוכל מן השמור"**.

אך לפי דברינו **נוכל לפרש** את פשט הפסוק שבא לומר, שהמעט שיצא מהשדה שאתה משבית אותה, זה יספיק לכם בדרך נס לאכלה, ולא מסתפק באמירה כללית - **'לכם'** אלא מפרט: **"לך ולעבדך ולאמתך, ולשכירך ולתושבך... ולבהמתך ולחיה..."**.

אין כוונת ה' להסתמך על יבול נוכרי או יבול חו"ל - **ועוד נראה לומר**, שאין כוונת ה', שבשנת השמיטה האדמה לא תתן את יבולה ובני ישראל יסתמכו על יבול נוכרי או על יבול מחו"ל. כי במקרה כזה יוכלו אמנם בני ישראל לצלוח את שנת השמיטה ללא מחסור במזון, אך לתכלית הרצויה לא יגיעו. כי אדרבא, יראו, שאם אינם מעבדים את האדמה יש להם מחסור במזון, ונצרכים להסתמך על טוב ליבם של הגויים. אלא ודאי שהקב"ה רצה, שהוא יתן ברכה ניסית במעט שתוציא השדה בשנת השמיטה, ולא יחסר להם דבר.

"ושבתה הארץ... בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו... אל תנו" - על פי זה נסביר מדוע התורה הביאה כאן את הדינים הללו, לפני שהתורה חוזרת לדבר על שנת השמיטה. הרעיון המרכזי ששזור בכל הדינים הללו הוא שהאדמה שייכת רק לה':

שמיטה - גם אם האדם עובד בה במשך שש שנים, וגם אם לא עובד בה בשנה השביעית, לא זה מה שקובע אם יהיה לו מה לאכול, והיבול שיצא מן האדמה ויספיק לכולם תלוי אך ורק ברצון ה'.

יובל - לא רק אם משביתים את האדמה במשך שנה אחת, לא יחסר להם מזון, אלא אפילו ואם ישביתו שנתיים רצופות שמיטה ויובל, גם אז לא יחסר להם מזון על פי רצון ה'. **ודין נוסף** ביובל הוא - חזרת האדמות לבעליהן, ואמנם זה לכאורה מראה שהוא הבעלים על הקרקע, אך אין זה כך, אלא הפוך. אם הוא היה הבעלים על הקרקע, הרי היה יכול למכור את אדמתו לאדם אחר בצורה מוחלטת לצמיתות. אך דין חזרת האדמות בא לומר לו שהאדמה אינה שלו, ולא יכול לעשות בה כרצונו.

'אל תנו איש את אחיו' - מדובר כאן באונאת ממון, ודין זה מתקשר לדין הקודם של חזרת האדמות ביובל. שאם אדם מוכר קרקע לחברו, אינו יכול למכור באיזה סכום שהוא חפץ, כי הוא לא הבעלים של הקרקע, ולכן אינו מוכר את גוף הקרקע, אלא את מספר התבואות עד שנת היובל, כי ביובל היא חוזרת למוכר.

ופסוק י"ט מסכם ואומר: "ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע, וישבתם לבטח עליה", שאם ישראל יקפידו על כל הדינים הללו, ויאמינו שהארץ שייכת לה', והכל תלוי רק בו, אז תתקיים בהם הבטחה זו.

"וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו"

וכאן עולה השאלה המרכזית, מדוע רק כאן בסוף הפירוט של דיני שמיטה ויובל, מוצגת השאלה - **'מה נאכל'**, שלכאורה היה לה אולי מקום בתחילת מצוות שמיטה. וכן יש לברר, האם השאלה הזו היא שאלה ראויה, או שעדיף שלא תישאל.

ונראה לומר, שעצם זה שהשאלה הזו לא הובאה עם תחילת הציווי על דיני שמיטה, משמע, **שאינו לה מקום**. שהרי ה' אומר במפורש: **"ואספת את תבואתה"** שתהיה להם תבואה לאסוף, ועוד: **"והיתה שבת הארץ לכם לאכלה"**, שהתבואה תספיק למאכל כולם. ואף אם תבוא שנה נוספת של יובל לא תהיה בעיה של מזון, שהרי: **"כי יובל היא... מן השדה תאכלו את תבואתה"**.

והשאלה הובאה בסוף הפרשה, לומר, שאדם זה שמע את כל ההבטחות, ובכל זאת לא הפנים שה' הוא אלוהי הארץ ושרק ה' דואג שלא יחסר מזון לאנשים. אדם זה ממשיך לחשוב שהוא הבעלים על הקרקע, ורק בעבודתו יפיק ממנה את מזונו.

ודבר זה גם מוכח מאומרו - **'ולא נאסף את תבואתנו'**. ולעיל הראינו ששלוש פעמים נאמר - **'תבואתה'** להדגיש שאין זו התבואה שלך אלא תבואת הארץ, והנה הוא אומר - **'תבואתנו'** שלנו, ולכן הוא מודאג, מה יהיה עם התבואה אם לא יזרע ולא יאסוף.

והנה, מתעוררת **תמיהה גדולה**, שלמרות שהוא מעלה אמירה לא ראויה, ה' מבטיח לו נסים גלויים בשנה הששית: **"וצויתי את ברכתי בשנה הששית, ועשת את התבואה לשלש השנים"**. **ונראה לומר**, שהרי לא מדובר כאן במקרה שהאדם עבר על אחד מהאיסורים החמורים מפורטים בתורה אם בין אדם לחבירו או בין אדם למקום, כגון חילול השם, חילול המועדות, כשרות המאכלים, רצח או ענייני ממון, וכדומה. אלא המטרה של מצוות השמיטה להחדיר באדם אמונה בבעלות ה' על הקרקע ועל יכולתו לזון את האדם גם במעט אוכל. ואם אדם זה לא מצליח להפנים אמונה זו, אין להענישו על כך, אלא להראות לו בצורה יותר מוחשית את כוחו של ה'. ולכן ה' מבטיח שכבר בשנה הששית הוא יתן לו פי שלש בתבואה, וכאשר יראה מול עיניו את התנובה הרבה, יוכל ביתר קלות להאמין בכוחו של ה'. וה' מדגיש לו שאין זו תבואתו של האדם, ושוב שלש פעמים אומר לו בפסוקים כ"א - כ"ב: **"ועשת את התבואה... ואכלתם מן התבואה... עד בוא תבואתה"** זו היא תבואת השדה ולא התבואה שלך, כפי שאמרת **'תבואתנו'**.

כל אדם נולד עם צינור שפע, ובשאלה 'מה נאכל' הוא מנת את הצינור

בספר **'נועם אלימלך'** מביא בשם אחיו ר' זושא' שכל אדם נולד עם צינור שפע שמספק לו את מזונו, אך אם שואל 'מה נאכל' בזה הוא מנתק את הצינור, ואז ה' צריך לתת ציווי חדש: **"וצויתי את ברכתי"**.

לעילוי נשמות – הגיליונות של כל השנה כולה וכן הלימוד של כל השנה כולה מוקדשים לע"נ אחד מחשובי לומדי הכולל 'תורתך שעשועי' - ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל שנלב"ע.

לע"נ ר' אברהם הכהן בן חנוס ז"ל מלומדי הכולל 'תורתך שעשועי' שנלב"ע. ולע"נ ר' אדמונד רפאל בן ז'היה.

הסיעורים מתקיימים בזית הכנסת חניכי הישיבות – רח' מנחת שלמה 3 גני הדר פתח תקוה

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת עירובין. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון – 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכחוצת – Ingber@bezeqint.net